

174 24. 974.

URBAR

HRVATSKO-SLAVONSKI.

UREDIO

MILIVOJ VEŽIĆ

PEROVODJA K. LJ. HRVAT.-SLAVON.-DALMATINSKE ZEMALJSKE
VLADE.

IZDALO

PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

ZAGREB 1882.

PREDGOVOR.

Sastavljajući ovaj sbornik, koji izdaje pravničko društvo, mao sam na umu, da će ova knjiga izaći na svjetlo u doba, kad su podanički odnošaji po gotovu već razriješeni. S toga da mi prije svega valja iz sabrane gradje iznieti samo ono, što je potriebno praktikom, i čim se tumače ustanove, sada jošte kriepostne.

Nu pobojah se, da bih idući samo za tom svrhom, stvorio priliku i sakatu i čoravu, puki manuale, bez ikakve vriednosti za veću publiku, osim ono nekoliko ljudih, koji rade oko segregacijah, komasacijah, oko odkupa izvanselištnih, krčevinskih, gornih i činženih zemaljah itd.

Osim toga smatrah se i programom, što ga je pravničko društvo ustanovilo, ovlaštenim, da podublje zahvatim u gradju, i da iznesem na javu toliko, da se uzmogne predočiti čitava inštitucija podložništva.

Prema tomu naći će se u ovom razdjelu knjige obilan materijal za proučavanje urbarske uredbe cesarice i kraljice Marije Terezije, koja bijaše temeljem urbarskih i sličnih odnošajah sve do njihova ukinuća.

Prvi razdjel namienio sam dakle u prvom redu proučavanju. U tom razdielu naći će se i neki podatci o dobi i načinu uvadjanja urbara Marije Terezije u Hrvatskoj, koji dosele, koliko mi je znano, nisu na vidjelo iznešeni. Koliko sam nastojao, da bude gradja tako izcerpljena, da proučavatelj nadje u knjizi podpunu sliku stvari, ipak nisam mogao ni vlastitoj želji zadovoljiti. Jer čim je redovita uredba urbarska obilno zastupana, od uredbe tako zvanih eksemptionalistah uvrstih samo uredjenje predijalacah, slobodnjakah i desetinjakah, a neima uredjenja kontraktualistah. Ova praznina morala je nastati, jer uz najbolju volju nije se mogao dovoljan materijal skupiti, a stalo je bilo i meni i drugim do toga, da knjiga što prije izadje. U ostalom uredjenje eksemptiona-

listah u obće, a kontraktualistah napose, svezano je s tako zvanim stanjem predurbarskim Hrvatske. S toga sam nakanio ovu partiju posebno obraditi i na vidjelo iznieti.

Zakonom od god. 1836—40. pridao sam hrvatski prievod. Neznam hoće li svatko skroz zadovoljan biti s hrvatskom terminologijom, jer nije sasvim prema starijoj, a razlikuje se ponješto i od jezika nekijh zakonah izašlih od god. 1853. Al sam osvjedočen, da se bolje slaže s čistim književnim jezikom, a zatim sam i išao u ciolom prevodu, kloneć se koliko moguće lokalizamah i barbarizamah.

Iz razdobja od god. 1853. do sada izabrao sam najvažnije zakone i naredbe, a izostavio navlaš mnoge naredbe i naputke tičuće se razterećivanja, zatim razrješavanja i odkupa izvanselištnih, krčevinskih, gornih i činženih zemaljah, zatim uređenja i postupka urbarskih sudovah, budući su već postale suvišnjimi za praktika, a male su vriednosti za teoretika.

Što je iz naredbe od 28. prosinca 1857. o postupku urb. sudovah izostavljeno (§§. 1—154, 180—229), slaže se stranom u načelu, stranom doslovce sa zakonom od 3. svibnja 1853. o nutarnjoj uredbi i poslovnom redu sudovah. Naredbe, koje su zadnjih godinah izašle, o provedbi zakonah od 10. siečnja 1876. napomenuo sam u početku toga zakona. Ako je možda komu do njih stalo, može jih lako nabaviti.

Mjesto tih naredabah držao sam uputnijim, dodati obrazloženja zakonah od godine 1853., 1857., 1873. i 1876. Osobito prva dva čine mi se vriedna, da se objave. U njih ne samo, da je opisano i razsudjeno urbarsko uređenje Hrvatske, nego su razvita i načela, po kojih se je postupalo kod razriešenja podložničke sveze i kod odštećivanja vlastele, zatim su u njih komentirane mnoge ustanove, koje i sada jošte valjaju. U tom obrazloženju spomenuti razni patent, tiču se drugih krunovina, do jedinoga carskog patenta od 7. srpnja 1849. spomenutoga na str. 546, kojim je bilo naredjeno, da se vlasteli imadu dati predujmovi na račun zemljo-razteretne odštete.

Da bude knjizi praktička vriednost što veća, uložio sam osobitu pažnju na tako zvana regalna prava, koja su godine 1853. ostavljena u krieposti, i koja će se tek imati prilagoditi sadašnjim prilikam. Zato sam pocrpio sva važna

mjesta iz ugarskih zakonah, te u opazkah naveo. Zato sam u treći razdiel uvrstio poredbu novijih direktivah za rukovanje, nadziranje i zaštitu regalnoga i občinskoga prava točenja. Zato sam napokon izvadio iz operatah saborskih odborah od god. 1791. i 1827. osnove zakonskih članakah, koji rade o regalnih pravih i o vinotočju obćinah. U ovih izvadcih naći će izpitalac takodjer i tragove tomu, kako se je razvilo pitanje o segregaciji i komasaciji pašah i šumah, i kojim su načinom nastojali urediti skupno uživanje paše i šume, dok zakonodavci napokon neuvidješe i nepoprimiše najjednostavnija i najshodnija načela.

Naredbe iz starije dobe, koje priobćih, nadjoh ponajviše medju spisi pohranjenimi kod ravnateljstva hrv-slav. zemljo-razteretne zaklade, koji su već i prije nego što sam se ja latio posla, postavljeni bili po kralj. zemaljskoj vladi pravničkom društvu na porabu. Naročito upotriebih naredbe označene kao „normalia“, koje su pohranjene medju urbarskim spisi njekadanjega kr. ugr. namjestničkoga vieća u svezku br. 246., zatim izcerpih njeke izmedju spisah, koji su izvadjeni iz zemaljske pismare, a čuvaju se kod ravnateljstva zemljorazteretne zaklade u posebnom svezku pod napisom „Stariji Marija-Terezijanski spisi“.

Naredba od god. 1810. o urbarskom uredjenju Slavonije dospjela mi je do rukuh u privatnom nu točnom prepisu. Kod ostalih starijih zakonah i naredabah naznačen je svagdje izvor napose, a gdje je trebalo i potanje. Što je novije, povadjeno je iz zemaljskih zakonskih sbornikah, zatim iz pismare kr. zemaljske vlade i kr. banskog stola.

K naredbi od 8. listopada 1813. na strani 233-4, kojom je za Srijem ustanovljena mjera kopača vinograda sa 275 četv. hvatih, moram primietiti, što sam doznao, kad je ta naredba već bila tiskana, naime da se je na vlastelinstvu Pločkom, računao i jošte i sada računa kopač krčevinskih i t. z. komorskih vinogradah po 250 hvatih.

Priegled sadržaja.

Razdiel prvi

(1756—1836).

Urbarsko uredjenje carice i kraljice Marije Terezije.

A) Hrvatski urbar Marije Terezije.

Strana

I. Benigna instructio pro commissariis regiis in re urbana ad comitatus exmissis, deserviens	3
II. Benigna instructio pro magistratualibus urbanalem regulationem exquentibus deserviens	17
III. Prvo prev. rješenje ob urbar. uredjenju županije križevačke, izdano g. 1775	62
IV. Prvo načelno prev. rješenje o urb. uredjenju županijah zagrebačke i varaždinske, izdano g. 1775.	75
V. Naredbe izišavše g. 1775—1780, kojimi je M.-Terezijsko urb. uredjenje uvedene u Hrvatskoj	89
VI. Konačna naredba o urb. uredjenju Hrvatske, g. 1780	105
VII. Urbarium	125
VIII. Uredjenje predijalistah, decimalistah i slobodnjakah	145
IX. Naredbe, koje izadjoše počam od g. 1781. do g. 1836	153

B) Slavonski urbar Marije Terezije.

I. Urbarska naredba od 15. ožujka 1756.	163
II. Intimat kr. ugar. namjest. vieća od 28. kolovoza 1810 br. 16950	185
III. Urbarsko uredjenje posjeda sriemskih samostanah	203
IV. Selišta grčko-iztočnoga svećenstva	214
V. Razne naredbe izdane od god. 1786. do god. 1836	222

C) Dodatak k urbaru Marije Terezije.

Zakoni ugar. saborah, kojimi je urbarsko uredjenje Marije Terezije podržano u krieposti i doniekle nadopunjeno	235
--	-----

Razdiel drugi.

(1836—1848).

Zakoni ugarskih saborah god. 1832/6 i 1840.

Articulus (članak)	IV	: 1836	243
"	"	V	255
"	"	VI	265
"	"	VII	287
"	"	VIII	307
"	"	IX	313
"	"	X	319
"	"	XII.	341

Razdiel treći.

(1848—1876).

Razriešenje urbarskih i srodnih odnošajah.

I.	Cesarski patent od 2. ožujka 1853.	353
II.	Cesarska naredba od 24. veljače 1856.	373
III.	Cesarski patent od 17. svibnja 1857	375
IV.	Cesarska naredba od 26. rujna 1857.	392
V.	Naredba minist. unut. djelah i pravos. od 28. pros. 1857	396
VI.	Naredba ministarstvih unut. djelah i pravosudja od 11. studenoga 1859	413
VII.	Naredba ministarstvih unutarnjih djelah i pravosudja od 26. prosinca 1859.	421
VIII.	Zakonski čl. V:1870 hrv. sabora o pospješenu uredjenja urbarskoga	422
IX.	Zakonski članak od 4. prosinca 1873. hrv. sabora	424
X.	Zakonski članak LII : 1875 zajedn. hrv.-ugarskoga sabora o njekih pogodinah za hrv.-slav. hipotekarne odkupnice	424
XI.	Zakon od 10 siečnja 1876. o konačnom razterečenju izvanselištnih, krčevinskih, gornih i činženih zemaljah	425
XII.	Naredbe, koje su izašle poslje god. 1848. radi zaštite regalnoga prava točenja, zatim za obćinsko vinotočje	430
XIII.	Važniji propisi o provedbi zemaljskoga razterečenja	444

Razdiel četvrti.

(Prilozi).

A)	Operatum regnicolaris deputationis in objecto urbarii per art. 67:1791 ordinatae (extractus)	469
I.	Projectum articuli IV., de iis quae praeter constitutum ad beneficia colonorum referentur	469

II. Projectum articuli V., de iuribus regalibus curialibus dominorum terrestrium	481
III. Projectum articuli XI. Urbariale systema ad tres inferioris Slavoniae comitatus extenditur	485
B) Opinio deputationis regnicolaris e comitiis a. 1825/7 exmissae in re urbarii	488
Articulus III. De iis, quae praeter usufructuationem constitutivi ad beneficia colonorum referuntur .	493
C) Bansko pismo od 25. travnja 1848	497
D) Zapisnik sabora trojedne kraljevine 5. i sl. dana lipnja i srpnja g. 1848. drzanog	497
E) Zakonski članci ugar. sabora god. 1847/8	500
F) Motiven-Vortrag zum kroat.-slavon. Grundentl.-Patente .	503
G) Preponizno obrazloženje zakona od 17. svibnja 1857. .	561
H) Obrazloženje zakona od 11. listopada 1873.	579
I) Obrazloženje zakona od 10. siečnja 1876.	583

Izpravi:

Na str. 62. u redku 4. ozgora treba da bude mjesto br. 662, br. 2467.

Na istoj strani u drugom redku opazke ima biti mjesto broj 2467, broj 622.